

Mariusz Marszałek

ROLA BISKUPA DIECEZJALNEGO
W ROZEZNAWANIU NOWEGO CHARYZMATU
INSTYTUTU ŻYCIA ZAKONNEGO

U początku zdarzenia prawnego, jakim jest erygowanie nowego instytutu zakonnego życia konsekrowanego, stoi charyzmatyczne obdarowanie jego założyciela. Proces rozeznania nowego charyzmatu, który prowadzi do stopniowej jego instytucjonalizacji, ma charakter kolektywny. Oprócz założyciela i zgromadzonych wokół niego uczniów uczestniczy w nim także biskup diecezjalny. Celem niniejszego artykułu jest analiza jego roli w procesie rozeznania nowego charyzmatu życia zakonnego w obowiązującym prawie kościelnym.

1. POJĘCIE CHARYZMATU

Nieobecny w Starym Testamencie termin charyzmat pojawia się 17 razy na kartach Nowego Testamentu, głównie w listach pawłowych¹. Choć Apostoł Narodów nie definiuje precyzyjnie powyższego pojęcia, to jednak

KS. MGR LIC. MARIUSZ MARSZAŁEK – doktorant, Katedra Ustroju Kościoła i Kanonicznych Form Życia Konsekrowanego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: marszalek.mariusz.lt@gmail.com

¹ Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, wydanie piąte Biblii Tysiąclecia na nowo opracowane i poprawione, Pallottinum, Poznań 2003, Rz 1,11; 5,15.16; 6,26; 11,29; 12,6; 1Kor 1,7; 7,7; 12,4.9.28.30.31; 2Kor 1,11; 1Tm 4,14; 2Tm 1,6; 1P 4,10.

z analizy jego pism można wyprowadzić charakterystyczne elementy charyzmatu pozwalające na rozeznanie jego autentyczności. Dla św. Pawła charyzmat to szczególna łaska będąca manifestacją Ducha Świętego obecnego w Kościele. Zostaje ona udzielona konkretnej osobie w celu budowania jedności wspólnoty. Zasadniczymi kryteriami autentyczności charyzmatów są wiara i braterska miłość. Poza tym św. Paweł zwraca uwagę na konieczność rozeznania i aprobaty charyzmatu przez kompetentny autorytet kościelny [Jasiak 2002, 112; Snela 1979, 96].

Z upływem lat zjawiska charyzmatyczne przestały występować tak powszechnie, jak w epoce Kościoła Apostolskiego. W okresie scholastycznym stały się one na tyle rzadkie, że zaczęto zadawać sobie wręcz pytanie, czy stanowią one zasadniczy element Kościoła wszystkich czasów, czy też zostały zarezerwowane tylko dla Kościoła pierwszych wieków. Zwolennicy pierwszej pozycji, wśród których wymienić można św. Bazylego z Cezarei, św. Grzegorza z Nazjanzu oraz św. Cyryla Jerozolimskiego, nie tylko głosili tezę o charyzmatycznym wymiarze Kościoła wszystkich czasów, ale dodatkowo poszerzyli pawłowy katalog charyzmatów o dary egzorcyzmów, męczeństwa, postu i wiecznego dziewictwa. Z kolei zwolennicy drugiej pozycji, do grona których należał chociażby Jan Chryzostom, twierdzili, że zadaniem charyzmatów było jedynie doprowadzenie Kościoła do wewnętrznej dojrzałości. Pogląd ten został przejęty przez średniowiecznych scholastyków, którzy niechętnie podejmowali w swoich pracach zagadnienie charyzmatów [Szewczul 2002, 125-27].

Dziewiętnastowieczny rozwój nowych ruchów w Kościele powszechnym niejako wymusił na teologach konieczność powrotu do refleksji nad zagadnieniem charyzmatów. Temat podjęty został przez Ojców Soboru Watykańskiego II, którzy nawiązując do teologii św. Pawła, wskazali na nadprzyrodzone pochodzenie charyzmatów oraz podkreślili ich użyteczność i różnorodność. Przypomnieli także o konieczności rozeznania charyzmatów przez kompetentną władzę kościelną. Nowością było wskazanie na możliwość istnienia charyzmatów kolektywnych oraz zwrócenie uwagi na fakt, że nadzwyczajne dary Ducha Świętego nie są szczególnym przywilejem zarezerwowanym dla wąskiej grupy wiernych, ale mogą nimi być obdarowani zarówno wierni świeccy, jak i duchowni czy osoby konsekrowane².

² Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie,

2. CHARYZMAT ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Choć w żadnym z dokumentów *Vaticanum II* nie użyto słowa charyzmat w odniesieniu do życia konsekrowanego, to jednak Ojcowie Soboru wskazali na jego charyzmatyczne elementy. Wśród nich wymienili: praktykę rad ewangelicznych, natchnienie założyciela stojące u podstaw zdanie prawne, jakim jest erygowanie nowego instytutu zakonnego oraz powołanie poszczególnych członków. Poza tym podkreślili boskie pochodzenie rad ewangelicznych oraz ich pożytek dla całego Kościoła powszechnego, co stanowi zasadniczy element pojęcia charyzmatu³.

Życie zakonne zostało określone mianem charyzmatu w adhortacji apostoelskiej *Evangelica testificatio*⁴. Paweł VI stwierdził w niej, iż charyzmat życia konsekrowanego „w rzeczywistości pochodzi nie z krwi ani z żądz ciała, ani z postawy umysłu, kształtowanej na wzór tego świata, ale jest owocem Ducha Świętego, działającego zawsze w Kościele” (nr 11). Podjęty przez swojego poprzednika temat rozwinął św. Jan Paweł II w dokumencie *Vita consecrata*⁵. Stwierdził on w nim, iż z charyzmatem życia konsekro-

Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-63 [dalej cyt.: LG], nr 12. W dokumentach Soboru Watykańskiego II słowo „charyzmat” zostało użyte 11 razy: Tenże, Decretum de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 837-64; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, s. 377-401, 3d, 30f; Tenże, Decretum de activitate missionali Ecclesiae *Ad gentes Divinitus* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 947-90; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, s. 433-71 [dalej cyt.: AG], 23a; Tenże, Constitutio dogmatica de Divina revelatione *Dei verbum* (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 817-35; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, s. 350-62, 8c; LG 12b, 25c, 50a; Tenże, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, s. 478-507, 4b, 9b. Poza tym w trzech miejscach odnaleźć można określenie „charyzmatyczny”: AG 4; LG 4a, 7c.

³ Tenże, Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae *Perfectae caritatis* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 702-12; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, s. 264-75, nr 1-2.

⁴ Paulus VI, Adhortatio apostolica de religiosa vita secundum Concilii Oecumenici Vaticani II renovanda praeceptiones *Evangelica testificatio* (29.07.1971), AAS 63 (1971), s. 497-526; tekst polski w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła. Od Vaticanum II do Ripartire da Cristo*, red. K. Wójtowicz, Wydawnictwo Alleluja, Kraków 2003, wyd. 2, s. 129-48 [dalej cyt.: ET].

⁵ Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo *Vita consecrata* (25.03.1996), AAS 88 (1996), s. 377-486; tekst polski w: Jan Paweł II, *Postsynodalna adhortacja apostoelska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie Vita consecrata*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1996 [dalej cyt.: VC]; zob. także: Beyer 1993, 258. Na uwagę zasłu-

wanego mamy do czynienia jedynie w przypadku radykalnego pójścia za Jezusem wyrażającym się trwałą praktyką rad ewangelicznych. W przypadku form życia wspólnotowego inspirujących się przykładem Chrystusa przy jednoczesnym braku konsekracji przez profesję rad ewangelicznych można mówić o „życiu ewangelicznym”, ale nie o „życiu konsekrowanym” (nr 1).

3. CHARYZMAT ZAŁOŻYCIELA

Nakreślając zasadniczy kierunek odnowy życia zakonnego Sobór Watykański II wydobyl zagadnienie charyzmatycznego obdarowania założyciela. Owocem refleksji nad powyższym zagadnieniem było wypracowanie pojęcia charyzmatu założyciela. Termin został wprowadzony na stałe do terminologii teologiczno-kanonistycznej przez Pawła VI. Zwracając się w adhortacji apostoelskiej *Evangelica testificatio* do zakonników, napisał: „Tylko w ten sposób będziecie mogli rozpać serca dla prawdy i miłości Bożej, zgodnie z charyzmatem waszych Założycieli, których Bóg wzbudził w swoim Kościele. Dlatego też Sobór przypomina usilnie zakonnikom i zakonnicom obowiązek wierności wobec ducha Założycieli, wobec ich wskazań ewangelicznych i przykładu ich świętości” (ET 11). Bardziej precyzyjną definicję pojęcia znaleźć można w dokumencie Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacji Biskupów *Mutuae relationes*⁶, zgodnie z którym charyzmat założyciela instytutu oznacza przeżycie obecności Ducha Świętego w Kościele, a zarazem źródło, z którego na przestrzeni wieków mają czerpać poszczególni jego członkowie (nr 11).

W podjętej systematycznej refleksji rozróżniono charyzmat założyciela jako fundatora nowego instytutu od charyzmatu osobistego założyciela. Charyzmat założyciela to łaska nowego odczytania przesłania Ewangelii

guje fakt pominięcia terminu charyzmat w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., pomimo tego że występował on w schematach z 25 marca 1982 r. Zdaniem V. De Paolis ostatecznie zrezygnowano z użycia go ze względu na jego wieloznaczność. Niekiedy używano go bowiem jako synonimu zadania apostoelskiego. W innych miejscach z kolei stosowano go dla podkreślenia wewnętrznej inspiracji założyciela, pomijając całkowicie wymiar instytucjonalny [De Paolis 2010, 94].

⁶ *Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, Sacra Congregatio pro Episcopis, Notae directivae pro mutuis relationibus inter episcopos et religiosos in Ecclesia Mutuae relationes* (14.05.1978), AAS 70 (1978), s. 473-506; tekst polski w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła*, s. 157-88 [dalej cyt.: MR].

w kontekście nowych wyzwań społecznych. Z kolei na charyzmat osobisty założyciela składają się dary umożliwiające fundatorowi instytucjonalizację charyzmatu założyciela przekazywanego dalej w postaci charyzmatu instytutu [Mainka 1983, 96-97]. Pojęcie charyzmatu założyciela odnosi się do „doświadczenia Ducha”, o którym wspomina się w dokumencie *Mutuae relationes*. Dodaje dalej, że na charyzmat osobisty założyciela składają się dary i łaski nieprzekazywalne [Ciardi 1994, 190]. G. Ghirlanda, odnosząc się do historii instytutów oraz myśli Soboru Watykańskiego II, zwrócił uwagę na kolektywny charakter charyzmatu założyciela. Zdaniem autora zgromadzonym wokół fundatora pierwszych uczniów podejmujących się wspólnie zadania odczytania nowego charyzmatu oraz jego wcielenia w życie przysługuje miano współzałożycieli [Ghirlanda 1993, 132].

Mimo subtelnych różnic w ujęciu problemu wszyscy komentatorzy są zgodni w zakresie konieczności zdefiniowania charyzmatu założyciela instytutu. Pomimo przemian struktur instytutu oraz potrzeby dostosowania się do nowych wyzwań pozostaje on niezmiennym trzonem każdego instytutu. Tym samym decyduje o jego specyfice oraz zapewnia trwałość w czasie. Stąd też wymóg jego artykulacji już na samym początku historii nowego instytutu. W przeciwnym wypadku pojawia się niebezpieczeństwo, że pierwsi uczniowie gromadzą się wokół założyciela jedynie z powodu fascynacji jego osobą.

4. ROZEZNANIE CHARYZMATU

JAKO ETAP PROCESU ERYGOWANIA INSTYTUTU ZAKONNEGO

W powstawaniu nowego instytutu zakonnego dużą rolę odgrywa jego założyciel (bądź założyciele), który przyjmuje nowy ewangeliczny dar życia chrześcijańskiego i przekazuje go pierwszym członkom. Różnorodność instytutów zakonnych wynika z bogactwa charyzmatycznego Kościoła. Ostateczny osąd prawdziwości daru założycielskiego oraz ocena autentyczności charyzmatu należy do pasterzy Kościoła. Proces aprobaty nowo powstającego instytutu przybiera kanoniczną formę poprzez dekret biskupa diecezjalnego oraz w kanonicznym zatwierdzeniu kodeksu fundamentalnego [Necel 2009, 115-17].

Formalne erygowanie instytutu zakonnego przez biskupa diecezjalnego zostaje poprzedzone etapem próby, podczas którego grupa zdobywa większą świadomość własnego charyzmatu oraz rozpoczyna budowę wewnętrz-

nych struktur. Kongregacja ds. Biskupów stwierdziła: „Dla upewnienia się co do cech ludzkich, religijnych i eklezjalnych jakiejś grupy wiernych, która pragnie się przekształcić w formę życia konsekrowanego, warto by biskup rozpoczął od włączenia jej w życie diecezji jako stowarzyszenia publicznego wiernych”⁷. Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁸ stanowi, że zadaniem biskupa jest zatwierdzenie statutów (kan. 299 § 3) oraz nadanie nowej instytucji kościelnej osobowości prawnej prywatnej (kan. 322 § 1) lub publicznej (kan. 312 § 1, 3; 313). Dopuszczalna jest także możliwość utworzenia stowarzyszenia prywatnego wiernych niezatwierdzonego przez kompetentną władzę (kan. 299 § 1), które następnie może zostać uznane przez władzę kościelną i tym samym przekształcone w stowarzyszenie publiczne wiernych (kan. 299 § 2).

Etap stowarzyszenia publicznego wiernych dążącego do uzyskania statusu instytutu zakonnego stanowi etap przejściowy między wstępnym rozeznaniem charyzmatu a erygowaniem instytutu zakonnego życia konsekrowanego na prawie diecezjalnym. Celem etapu wstępnego rozeznania charyzmatu jest wsłuchanie się w głos Ducha Świętego, by lepiej zrozumieć cel oraz misję rodzącej się struktury kościelnej. Biskup już na tym etapie powinien upewnić się, czy ma do czynienia z nowym charyzmatem zakonnym. Proces rozeznawania charyzmatu rozciąga się na etap publicznego stowarzyszenia wiernych *in itinere*. Członkowie stowarzyszenia winni pogłębić swoją więź z Kościołem oraz zdobyć większą świadomość własnej tożsamości, by odpowiedzieć na pytanie, czy i na ile to, do czego powołuje ich Bóg, możliwe jest do zrealizowania wewnątrz struktur zakonnych. Zadaniem biskupa jest pomoc w stopniowej instytucjonalizacji nowego charyzmatu. Proces ten kończy się wydaniem dekretu erygującego nowy instytut zakonny życia konsekrowanego.

Organem kompetentnym do erygowania instytutu zakonnego na prawie diecezjalnym jest biskup diecezjalny (kan. 381; 579). Przysługuje mu prawo do wydania stosownego dekretu erekcyjnego z racji posiadania w powierzonych mu diecezji pełnej władzy zwyczajnej, własnej i bezpośredniej

⁷ Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi *Apostolorum Successores* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: Kongregacja do Spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej postudze biskupów Apostolorum Successores*, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce 2005, nr 107.

⁸ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

(kan. 381). Przed wydaniem dekretu biskup ma obowiązek skonsultować się ze Stolicą Apostolską, do której powinien wysłać następujące informacje: dane osobiste dotyczące założycieli, pierwszych członków oraz przełożonych generalnych; informacje historyczno-prawne dotyczące stowarzyszenia; sprawozdanie finansowe; statystykę zawierającą m.in. liczbę profesorów wieczystych oraz czasowych; opinię zawierającą ocenę realizacji charyzmatu w diecezji oraz możliwość dalszego rozwoju struktury. Uzyskanie zgody Stolicy Apostolskiej na erygowanie nowego instytutu zakonnego na prawie diecezjalnym stanowi warunek do ważności aktu erekcyjnego⁹. Wydanie dekretu erygującego instytut zakonny na prawie diecezjalnym kończy rozeznanie charyzmatu założyciela. Zatwierdzony kodeks fundamentalny staje się regułą życia jego członków, a Kościół poprzez jego aprobatę zobowiązuje się do ochrony nowego charyzmatu [Necel 2009, 75-81].

5. ROLA ZAŁOŻYCIELA W ROZEZNANIU CHARYZMATU NOWEGO INSTYTUTU

W przedsoborowych dokumentach kościelnych oraz publikacjach dotyczących zagadnienia nowych instytutów zakonnych pojawia się często termin „boże natchnienie”. Jest on rozumiany jako dar pozwalający samemu założycielowi rozpoznać w sobie głos powołania do założenia nowego instytutu. Może to być doświadczenie mistyczne o charakterze ponadnaturalnym (np. widzenie), bądź też stanowić owoc procesu refleksji i modlitwy. Założyciel jako pierwszy otrzymuje dar interpretacji charyzmatu. Dzięki wsparciu Ducha Świętego podejmuje się on praktyki rad ewangelicznych oraz ponownego odczytania jednej z tajemnic życia Jezusa. Obrany przez niego styl życia przyciąga stopniowo nowych członków, którzy gromadzą się wokół niego, dając początek nowej wspólnoty [Ogun 2001, 206-208].

Zadaniem założyciela jest na tym etapie zdefiniowanie ducha i charakteru tworzącego się instytutu. Powinien on także określić jego charakter (instytut świecki, stowarzyszenie życia apostołskiego, nowa forma życia konsekrowanego) oraz rodzaj więzów łączących jego członków. Sugeruje

⁹ Congregazione per gli Istituti di Vita Consacrata religiosa e le Società di vita apostolica, *Rescritto in merito al can. 579 del Codice di Diritto Canonico*, http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/parolin/2016/documents/rc_seg-st_20160511_parolin-rescritto-can579cdc_it.html [dostęp: 10.01.2017].

się, by spisał podstawowe zasady życia, tworząc w ten sposób pierwszy schemat przyszłych statutów [Ghirlanda 2005, 625].

Istotnym kryterium autentyczności nowego charyzmatu będzie duch posłuszeństwa ze strony założyciela. Papież Jan Paweł II stwierdził: „U założycieli i założycielek dostrzegamy zawsze żywy zmysł Kościoła, którego przejawem jest ich pełny udział we wszystkich wymiarach życia kościelnego oraz gorliwe posłuszeństwo pasterzom, zwłaszcza Biskupowi Rzymu. Na tle tej miłości do Kościoła Świętego, który jest «filarem i podporą prawdy» (1 Tm 3,15), łatwo można zrozumieć przywiązanie św. Franciszka z Asyżu do «miłościwego Papieża», czynną synowską troskę Katarzyny ze Sieny o tego, którego nazywała «słodkim Chrystusem na ziemi» (...) Te świadectwa ukazują przykłady pełnej kościelnej komunii, jaka w różnych epokach i w okolicznościach bardzo odmiennych i często trudnych była udziałem świętych mężczyzn i kobiet, założycieli i założycielek” (VC 46).

Świadomy stojącej przed nim misji założyciel sam powinien zwrócić się do kompetentnej władzy z prośbą o pomoc w rozeznaniu autentyczności nowego charyzmatu oraz jego instytucjonalizacji. Choć nie musi on od razu spotkać się z przychylnością ze strony biskupa miejsca, powinien pozostać mu posłuszny, podtrzymując z nim braterski dialog.

6. ZADANIA BISKUPA NA ETAPIE WSTĘPNEGO ROZEZNANIA CHARYZMATU

Ojcowie Soboru Watykańskiego II skierowali do biskupów zachętę, by przyjmowali z wdzięcznością wszelkie przejawy obecności Ducha Świętego w postaci nowych charyzmatów (LG 43). Zgodnie z KPK/83 właściwą postawą biskupa w stosunku do grupy osób pragnących założyć nowy instytut życia konsekrowanego jest zalecanie (*laudere*) lub popieranie (*commendere*) ich działalności (kan. 299). Powinni oni, wykazując się roztropnością oraz cierpliwością, wydawać z pokorą wszelki osąd na temat nowych charyzmatów pojawiających się na terenie podległych im diecezji. Należy przy tym wystrzegać się sytuacji, w których ostateczne decyzje podejmowane są jedynie w oparciu o użyteczność bądź dogodność działania nowych struktur (MR 51).

Biskup diecezjalny powinien aktywnie włączyć się w proces rozeznawania nowego charyzmatu, pozostając w żywym kontakcie z założycielem

oraz jego pierwszymi uczniami. Wzajemny dialog ma mu pozwolić wyrobić sobie właściwy osąd na temat fundatora, przekonać się o prawości jego intencji oraz ocenić gotowość do podjęcia się przez niego niełatwego zadania budowania struktur nowego instytutu [Perlasca 2004, 95]. Nowy charyzmat winien przejawiać się oryginalnością, użytecznością i witalnością. Zadaniem biskupa na tym etapie jest percepcja i ochrona tego daru, co wymaga od niego umiejętności cierpliwego towarzyszenia założycielowi [Ruiz 2011, 702-704].

Szczególnej atencji potrzebują od biskupa grupy wiernych odłączające się od istniejących już instytutów, które podejmują się zadania powrotu do źródeł pierwotnego charyzmatu założycielskiego, co zazwyczaj wiąże się z bardziej radykalną praktyką ideałów ewangelicznych. Istnieje bowiem realne niebezpieczeństwo, że osoby te negują znaczną część historii własnego instytutu. Tym samym ich wybór, bardziej niż manifestacja działania Ducha Świętego, jawi się jako wyraz buntu wobec zastanej sytuacji [Mucci 2006, 275].

Poza tym biskup miejsca powinien zbadać obecność lub brak istotnych elementów teologicznych oraz kanonicznych życia zakonnego (kan. 573, 607). W przypadku ich braku lub zniekształcenia należy domniemywać, że ma się do czynienia z nową formą życia konsekrowanego, co zasadniczo rzutuje na dalszy proces rozeznawania i zatwierdzenia nowej struktury.

Zadaniem ordynariusza jest także uzyskanie informacji na temat życia założyciela. Powinien on poznać jego przeszłość, zebrać informacje dotyczące pochodzenia, zdobytego wykształcenia oraz dotychczasowego zaangażowania się w życie Kościoła. Wątpliwości powinny budzić przejawy wszelkiego rodzaju niedojrzałości oraz niespójności psychicznej. Podobnej ocenie podlegają pozostali członkowie zgromadzeni wokół założyciela.

A. Perlasca wskazuje, że już na tym etapie biskup powinien zwrócić uwagę na następujące elementy: sposób praktykowania ducha ubóstwa, stosowane praktyki pokutne, otwartość na potrzeby Kościoła lokalnego. Nadmierne zamknięcie się grupy na osoby z zewnątrz należy uznać za przeszkodę do dalszego jej rozwoju. Dużym błędem byłoby ograniczenie rozeznania nowego charyzmatu do zbadania jego użyteczności. Biskup winien czuwać, by zasadniczym celem życia członków nowej struktury było dążenie do doskonałości poprzez praktykę rad ewangelicznych i życie braterskie we wspólnocie [Perlasca 2004, 96].

Ważnym przejawem autentyczności nowego charyzmatu są owoce świętości jego członków oraz owoce ich konkretnej działalności duszpasterskiej.

Świadczą one o dojrzałości duchowej oraz wyrobieniu ludzkim, a także rokują na dalszy rozwój dzieła. Biskup powinien na tym etapie rozeznąć możliwość realizacji charyzmatu w innych kontekstach społecznych, gdyż w przyszłości instytut z pewnością będzie się rozprzestrzeniał na inne diecezje.

W sytuacjach trudnych i dwuznacznych należy zastosować zasadę Gamałiela. Biskup powinien mianowicie towarzyszyć grupie bez wydawania żadnego dokumentu erygującego. Dzięki temu nowa struktura zostanie poddana próbie, co pozwoli na lepszą weryfikację charyzmatu [Ogun 2001, 210].

Wstępne rozeznanie charyzmatu instytutu zakonnego kończy się erygowaniem stowarzyszenia publicznego wiernych dążącego do uzyskania statusu instytutu zakonnego. Poprzez podpisanie stosownego dekretu biskup w imieniu Kościoła wyraża deklarację, że styl życia nowej struktury stanowi formę naśladowania Chrystusa ubogiego, czystego i posłusznego. Nie kończy to jednak definitywnie obowiązku dalszego rozeznawania charyzmatu.

7. ZADANIA BISKUPA PO ERYGOWANIU STOWARZYSZENIA *IN ITINERE*

Stowarzyszenie publiczne wiernych dążące do uzyskania statusu instytutu zakonnego to zespół osób posiadający w Kościele osobowość prawną na mocy samego dekretu erygującego (kan. 313), a nie na mocy prawa, jak w przypadku instytutów zakonnych (kan. 634 § 1). Jego członkowie podejmują się życia wzorowanego na zakonnym poprzez praktykę rad ewangelicznych. Łączą ich śluby lub inne więzy o charakterze prywatnym. Stowarzyszenie publiczne wiernych stanowi etap obligatoryjny na drodze do uzyskania statusu instytutu zakonnego [Marszałek 2016, 36].

Po erygowaniu stowarzyszenia ma miejsce dalsze rozeznawanie nowego charyzmatu życia zakonnego. Biskup winien upewnić się, czy rzeczywiście ma do czynienia z prawdziwym darem o ponadnaturalnym pochodzeniu czy też założycielowi przyświeca jedynie pragnienie realizacji swoich własnych celów. Zewnętrznym przejawem autentyczności nowego charyzmatu będzie troska o coraz wierniejsze upodobnienie się do Chrystusa oraz miłość do Kościoła wyrażająca się duchem posłuszeństwa [Ruiz 2011, 701-702].

Stowarzyszenie *in itinere* cieszy się ograniczoną autonomią w kwestii sprawowania władzy oraz formacji. W praktyce pozwala to biskupowi ingerować w znaczny sposób w wewnętrzne życie wspólnoty [Sember 2014, 11]. Zgodnie z wytycznymi Stolicy Apostolskiej przysługuje mu między innymi prawo do podejmowania decyzji o przyjmowaniu członków, ich dopuszczaniu do nowicjatu i ślubów. Gdyby stowarzyszenie nie posiadało jeszcze osób kompetentnych do podjęcia się zadań formacyjnych, może on wyznaczyć doświadczonego zakonnika z innego zakonu do podjęcia się funkcji magistra nowicjatu. Przysługuje mu także prawo wolnego mianowania przełożonych generalnych. Wskazane jest także, by korzystał z prawa do kontroli administrowania dóbr materialnych¹⁰.

Należy jednak podkreślić, że wszelkie interwencje biskupa w wewnętrzne życie stowarzyszenia mają charakter przejściowy. Członkowie powinni zdobywać stopniowo nowe kompetencje pozwalające im w przyszłości podejmować wszystkie funkcje związane ze sprawowaniem władzy oraz formacji członków. Stopniowe przejmowanie obowiązków związanych z posługą władzy biskup winien uznać za przejaw autentyczności nowego charyzmatu na tym etapie.

Stowarzyszeniu *in itinere* przysługuje prawo otwierania nowych domów poza diecezją siedziby głównej. Dla biskupa, który erygował stowarzyszenie publiczne wiernych dążące do uzyskania statusu instytutu zakonnego, stanowi to doskonałą okazję do weryfikacji autentyczności charyzmatu. Wynika to z faktu, iż charyzmat życia zakonnego skierowany jest dla dobra całego Kościoła powszechnego. W praktyce oznacza to możliwość realizacji jego w różnych diecezjach i w różnych kontekstach społecznych.

Podjmując tak ważne decyzje, jak przyjmowanie pierwszych członków bądź mianowanie przełożonych, biskup wpływa w zasadniczy sposób na kształt nowego instytutu oraz sposób realizacji charyzmatu. Wymaga to od niego osobistego zaangażowania w twórczy dialog z założycielem oraz pierwszymi członkami, a także odpowiedniego przygotowania kanonicznego. Poprzez nałożenie na biskupa szeregu obowiązków związanych z instytucjonalizacją charyzmatu założyciela ustawodawca czyni go poniekąd współzałożycielem nowego instytutu.

¹⁰ Congregation for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life, *Some guidelines and directives about the beginning of a foundation of a religious institute*, w: *Foundation and canonical erection of an institute of consecrated life*, D.A. Ogun, Pontificia Università Gregoriana, Rome 2001, Appendix I, s. 255-56.

ZAKOŃCZENIE

Działanie Ducha Świętego w procesie powstawania nowego instytutu przejawia się zarówno w natchnieniu założyciela do rozpoczęcia zadania budowania nowej struktury, jak i czynnościach podejmowanych przez biskupa, a mających na celu instytucjonalizację nowego charyzmatu. Rozeznanie nowego charyzmatu, będące istotnym etapem powstania instytutu zakonnego, ma charakter kolektywny. W proces ten zaangażowani są zarówno założyciel oraz pierwsi uczniowie, jak i biskup miejsca występujący w imieniu Kościoła. Poprzez osobisty dialog, poprzedzony modlitwą oraz osobistym rozeznaniem, odkrywają oni stopniowo zamysł Boga oraz wspólnie szukają dróg odpowiedzi na Jego wezwanie. Rola biskupa w tym procesie nie może zostać ograniczona do biernego obserwatora, podejmującego decyzje o erygowaniu stowarzyszenia *in itinere* lub instytutu zakonnego na prawie diecezjalnym bez osobistego zaangażowania się. Przyjmując na siebie obowiązek towarzyszenia założycielowi i jego uczniom staje się on poniekąd współzałożycielem nowego instytutu zakonnego.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Congregation for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life, Some guidelines and directives about the beginning of a foundation of a religious institute, w: Donatus Aihmiosion Ogun, Foundation and canonical erection of an institute of consecrated life, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Rome 2001, Appendix I, s. 255-56.
- Congregazione per gli Istituti di Vita Consacrata religiosa e le Società di vita apostolica, Rescritto in merito al can. 579 del Codice di Diritto Canonico. http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/parolin/2016/documents/rc_seg-st_20160511_parolin-rescritto-can579cdc_it.html [dostęp 10.01.2017].
- Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum Successores, (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: Kongregacja do Spraw Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum Successores, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce 2005.
- Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica postsynodalis, de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo Vita consecrata (25.03.1996), AAS 88

- (1996), s. 377-486; tekst polski w: Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie *Vita consecrata*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1996.
- Paulus VI, Adhortatio apostolica, De religiosa vita secundum Concilii Oecumenici Vaticani II renovanda praeceptiones Evangelica testificatio (29.07.1971), AAS 63 (1971), s. 497-526; tekst polski w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła. Od Vaticanum II do Ripartire da Cristo*, red. K. Wójtowicz, Wydawnictwo Alleluja, Kraków 2003, wyd. 2, s. 129-48.
- Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, Sacra Congregatio pro Episcopis, Notae directivae pro mutuis relationibus inter episcopos et religiosos in Ecclesia Mutuae relationes (14.05.1978), AAS 70 (1978), s. 473-506; tekst polski w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła. Od Vaticanum II do Ripartire da Cristo*, red. K. Wójtowicz, Wydawnictwo Alleluja, Kraków 2003, wyd. 2, s. 157-88.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Divina revelatione Dei verbum (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 817-35; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 350-62.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de ecclesia Lumen gentium (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 141-50.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de activitate missionali Ecclesiae Ad gentes Divinitus (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 947-90; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 433-71.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de apostolatu laicorum Apostolicam actuositatem (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 837-64; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 377-401.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae Perfectae caritatis (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 702-712; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 264-75.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-507.

Literatura

- Beyer, Jean. 1993. "Originalità dei carismi di vita consacrata." *Periodica de re canonica* 82, no. 2:257-92.
- Ciardi, Fabio. 1994. "La riscoperta del carisma dell'Istituto." In *La vita consacrata. Un carisma da riscoprire nella chiesa-comunione-missione*, ed. Cristoforo Squarise, 175-204. Padova: Edizione Messaggero.

- De Paolis, Velasio. 2010. *La vita consacrata nella Chiesa*. Venezia: Marcianum Press.
- Jasiak, Robert. 2002. „Charyzmaty.” W *Leksykon duchowości katolickiej*, red. Marek Chmielewski, 112-15. Lublin-Kraków: Wydawnictwo „M”.
- Ghirlanda, Gianfranco. 1993. „Carisma collettivo di un istituto di vita consacrata.” In *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, red. Carlos C. Salvador, Velasio De Paolis, and Gianfranco Ghirlanda, 130-33. Cinisello Balsamo: Edizioni Paoline.
- Ghirlanda, Gianfranco. 2005. „Iter per l’approvazione degli istituti di vita consacrata a livello diocesano e pontificio e delle nuove forme di vita consacrata.” *Periodica de re canonica* 94, no. 44:621-46.
- Mainka, Rudolf. 1983. „Carisma e storia nella vita religiosa.” In *Carisma e istituzione nella Chiesa. Lo Spirito interroga i Religiosi*, 81-103. Roma: Editrice Rogate.
- Marszałek, Mariusz. 2016. „Stowarzyszenia publiczne wiernych dążące do uzyskania statusu instytutu zakonnego według obowiązującego prawa kanonicznego.” *Kościół i Prawo* 5 (18), nr 1:33-51.
- Mucci, Giandomenico. 2006. „Carisma e storia degli istituti religiosi.” *La Civiltà Cattolica* 3747-3748, vol. 3, no. 15-16:274-76.
- Necel, Wojciech. 2009. *Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła*. Poznań: Wydawnictwo Hlondianum.
- Ogun, Donatus Aihmision. 2001. *Foundation and canonical erection of an institute of consecrated life*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana.
- Perlasca, Alberto. 2004. „Le associazioni nate con l’intento di diventare IVC o SVA. Ulteriori riflessioni.” *Informationes SCRIS* 30, no. 1:93-113.
- Ruiz, Teodoro Bahillo. 2011. „El camino para reconocer un Nuevo instituto de vida consagrada.” *Estudios Eclesiásticos* 86, no. 339:687-716.
- Sember, Benjamin. 2014. *The Autonomy of a Public Association Founded to Become a Religious Institute*. Roma: Pontifical Gregorian University.
- Snela, Bogdan. 1979. „Charyzmat.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 3, red. Romuald Łukaszczyk, Lubomir Bieńkowski, i Feliks Gryglewicz, 91-98. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Szewczuł, Bożena. 2002. *Troska Kościoła o zachowanie patrimonium przez instytuty życia konsekrowanego*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.

**Rola biskupa diecezjalnego
w rozeznawaniu nowego charyzmatu instytutu życia zakonnego**

Streszczenie

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. dopuszcza możliwość erygowania nowych instytutów zakonnych przez biskupa diecezjalnego. W rzeczywistości powstanie nowego instytutu zakonnego jest wieloetapowym procesem regulowanym przez prawo kościelne. Jednym z elementów tego procesu jest rozeznanie nowego charyzmatu życia zakonnego. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie roli biskupa diecezjalnego w tym procesie.

Słowa kluczowe: charyzmat; charyzmat życia konsekrowanego; założyciel; erygowanie instytutu zakonnego

**The Role of the Diocese Bishop in the Process of the Discernment
of a New Charism of Religious Life**

S u m m a r y

The 1983 Code of Canon Law permits the diocesan bishop to erect a new religious institute. In reality the process of the formation of a new religious institute is long and consists on various steps regulated by the canon law. One of them is a discernment of a new charism of a religious life. The goal of the article is to present the role of the diocese bishop in this process.

Key words: charism; charism of the consecrated life; founder; erection of a religious institute

Information about Author: REV. MARIUSZ MARSZAŁEK, J.C.L. – Ph.D. student, Department of the Structure of the Church and the Canonical Form of Consecrated Life, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; Dawajtis 5, 01-815 Warsaw, Poland; e-mail: marszalek.mariusz.lt@gmail.com